

ЗНАЧЕННЯ ІНТРОДУЦЕНТІВ У ПІДВИЩЕННІ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ПРОДУКТИВНОСТІ ЛІСІВ

Інтродукція та культивування голонасінних в Україні пов'язані з низкою цінних властивостей цієї групи рослин, їх участю у формуванні ландшафтів та композицій, особливо старовинних парків і садиб та декоративним ефектом голонасінних и цілому. Так, слід відзначити, що декоративний ефект хвойних залишається постійним протягом всього року і тільки посилюється в річні періоди вегетації. При правильному підборі рослин цієї групи насадження залишаються завжди привабливими, їх групи створюють відчуття заспокоєності, досконалості та вмісту окремих родзинок в загальний композиційний варіант сприйняття.[3]

Одним з найважливіших завдань, що стоять перед природничими науками, є розробка наукових основ раціонального природокористування. Лісовий фонд Лісостепу та Степу представлений в основному вторинними лісами, кілька разів пройденими рубками і пожежами. Вторинні сукцесії тут формують прості за складом деревостани з мінімальною участю хвойних порід, тому екологічна цінність і стійкість лісів знижується. Крім того, озеленення населених пунктів досі не відрізняється різноманітністю використовуваних порід. Особливо мало висаджується хвойних, що володіють високою декоративністю круглий рік. У зв'язку з цим важливе значення набувають роботи по інтродукції та акліматизації хвойних видів, які наряду з місцевими видами після успішних випробувань в місцях первинної інтродукції можуть застосовуватися при реконструкції малоцінних лісів, залісенні пустирів. [2]

Правильне застосування перспективних інтродуцентів у лісовідновленні та лісорозведенні забезпечує високу адаптаційну здатність лісів до мінливих екологічних умов і гарантує належне виконання лісовими екосистемами широкого спектру екологічних, соціальних, економічних функцій.

У лісових насадженнях багатьох країн світу впровадження нових деревних видів підвищило продуктивність, технічну цінність та екологічну ефективність лісових біоценозів. Тому введення в культуру кожної нової породи вважається рівнозначним науковому відкриттю. Проектувати штучні ліси з інтродуцентів неможливо без детальної інформації про зростання цих видів у природних умовах та довготривалого випробування їх у нових місцях росту. Також важливим моментом є вивчення й аналіз досвіду інтродукції дерев і кущів, накопиченого ботанічними садами, науково-дослідними організаціями, дендропарками, лісовими підприємствами тощо.

Одним із шляхів вирішення проблеми підвищення біорізноманіття та продуктивності лісів, підвищення їх екологічної ролі, може стати інтродукція

цінних лісоутворюючих порід, введення їх в лісові культури як доповнення до звичайного асортименту, що висаджуються в даному регіоні (Дроздов, 1989; Мелехов, 1984). Є відомості, що інтродуценти в культурі виявляються більш продуктивніші, ніж місцеві види (Лапін та ін., 1979; Болотов, 1983, 1984; Мелехов, 1984; Ширина, Ареф'єв, 1983). За даними деяких дослідників (М.А. Кохно, О.М. Курдюк, 1994). Теоретичні основи інтродукції детально викладені в роботах: П.Лагош, 1967, 1972, 1979; Дж.Райт, 1978; В.І.Некрасов, 1980; А.М.Корміліцин, 1980; Н.Е.Булигін, 1982; Н.А.Базілевская, А.М.Маурінь, 1984; К.К.Калуцкій, Н.А.Болотов, 1983; А.Л.Липа, 1986.

Інтродукція деревних рослин в Україні в характеризується випробуванням великої кількості інтродуцентів із Північної Америки, Середземномор'я, Малої Азії, Кавказу, Далекого Сходу, довівши практичну можливість культивування в Україні значного числа нових дерев і чагарників. Накопичено велику кількість видів деревних рослин у колекціях ботанічних садів, дендраріїв, дендрологічних парків, акліматизаційних садів, в результаті чого було створено цінний генофонд вихідного матеріалу для селекції, гібридизації і розмноження з ціллю збагачення асортименту деревних рослин у культурі.[1]

За даними деяких дослідників (М.А. Кохно, О.М. Курдюк, 1994) Правобережний Лісостеп та Степ України є сприятливим регіоном для більшої частини існуючого асортименту інтродукованої дендрофлори. Значний інтерес викликають шпилькові з Північної Америки, більшість з них мають високу стійкість, здатність зберігати високі декоративні, санітарно-гігієнічні і естетичні властивості при інтродукції.[3] Наукове дослідження екзотів в Лісостепу України розпочалось в ХІХ ст. в зв'язку з організацією ботанічних садів при учбових закладах. Зазначається, що переважна більшість шпилькових з Північної Америки інтродукована в Україні протягом ХІХ -ХХ ст. головним чином із Західної Європи.

Для проведення перших наукових дослідів з інтродукції, акліматизації та введення в культуру нових, раніше відсутніх у флорі рослин, ще на початку ХІХ ст. в Україні розпочався процес створення ботанічних садів. Їм і відводиться провідна роль в інтродукції рослин для різноманітного цільового призначення – створення парків і скверів, озеленення міст і сільських населених пунктів, вирощування лісів, полезахисних, ґрунтозахисних, придорожніх і прирічкових смуг, різноманітних садів і плантацій [4].

Значну роль в інтродукції деревних рослин на Україні зіграв Тростянецький дендрологічний парк, в якому вперше інтродуковані ялиця Фразера (*Abies Fraseri (Pursh.) Poir.*), сосна жовта (*Pinus ponderosa Dougl.*), тсуга канадська (*Tsuga canadensis Carr.*), туя складчаста, гігантська (*Thuja plicata D. Don.*), береза тополелиста (*Betula populifolia Marsh.*)

Серед голонасінних найбільше випробувано іншорайонних видів віднесених до родини соснових (*Pinaceae*). Створені насадження з інтродукованих сосен створювалися на найбільш бідних ґрунтах, вони відрізняються невимогливістю до багатства ґрунту і вологи, формують досить високопродуктивні лісові деревостани там, де інші види не можуть конкурувати з ними у рості, стійкості та продуктивності [3]. Виявлено високу

перспективність деяких видів сосен у Лісостепу та Степу України – сосни жовтої (*Pinus ponderosa*), жорсткої (*Pinus rigida*), чорної (*Pinus nigra*) кедрової корейської (*Pinus cembra*) та інших [5]

Інтродукція *Pinus ponderosa* D почалася з 1827 року в Західній Європі. В 1837 р. висаджена в Нікітському ботанічному саду. На сьогодні в саду є декілька екземплярів, найбільш старі у віці близько 100 років із діаметром стовбура 67см, при висоті 10м. На території України добре ростуть екземпляри висотою 7-8 м.[2]. Перші відомості про це є в працях П.С.Роговича (1869), І.Ф.Шмальгаузен (1886), І.К. Пачоського (1897) та ін. Головні питання теорії інтродукції деревних рослин з достатньою повнотою викладені у відомих працях. Ч. Дарвіна, А. Гумбольдта, А. Декандоля, Е. Регеля, А. Н. Бекетова, А. Н. Краснова та ін.[3] А. Гумбольдт в 1806 р опублікував книгу «Ідеї з географії рослин», в якій вказав, що при переселенні рослин головну увагу необхідно звертати на сукупність кліматичних чинників, що впливає на розподіл рослин, а також виклав ряд інших теоретичних міркувань по інтродукції. Вже у ХХ столітті значний внесок у розвиток вище означеної теорії зробили Г. Майр, О.М. Краснов, М.І. Вавілов, В.П. Малеев, М.Ф. Кащенко, О.М. Корміліцин, Ф.М. Русанов, М.В. Культиасов, М.М. Гришко С.Я. Соколов, О.В. Гурський, О.Л. Липа, С.С. Харкевич, М.А. Кохно, В.І. Некрасов та ряд інших. [4]

У цілому результати сучасних теоретичних і методичних розробок у сфері лісової інтродукції свідчать про її реальні можливості у вирішенні завдань лісового господарства. Обґрунтування економічної ефективності лісової інтродукції можна рахувати вирішеним для порід швидкоростучих, які в експлуатаційних лісах відрізняються підвищеною продуктивністю деревини при відповідній її якості

Список використаних джерел

1. Маринич І.С. Біологічні особливості Північноамериканських шпилькових у зв'язку з їх культурою в Лісостепу України: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. біолог. наук: спец. 03.00.05 – «Ботаніка»/ І.С. Маринич. — Київ, 1999- 15, [3,6]с.
2. Капустян А.В. Перспективні інтродуценти для озеленення урбанізованого середовища / А.В. Капустян, Р.М. Палачева // Різноманіття фітобіоти: шляхи відновлення, збагачення і збереження. Історія та сучасні проблеми. – Кременець-Тернопіль, 2007. – С. 193.
3. Костюк Г.Г. До історії інтродукційної діяльності ботанічних садів України на початку ХІХ століття / Г.Г. Костюк, В.М. Гамалія // Різноманіття фітобіоти: шляхи відновлення, збагачення і збереження. Історія та сучасні проблеми. – Кременець-Тернопіль, 2007. – С. 194.
4. Интродукция видов и форм сосен в Левобережной Лесостепи Украины / О.С. Мажула [и др.] // Оборудование и инструмент. – 2007. – №1. – С. 18-21.
5. Поляков А.К. Итоги интродукции видов рода *Pinus* L. на юго-востоке Украины / А.К. Поляков, Е.П. Сулова // Промышленная ботаника, 2009. – Вып. 9. – С. 101-104.

